

Кокоша А.В.

магістрант факультету соціальної та психологічної освіти

Науковий керівник:

Коляда Н.М.

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Професійна підготовка фахівців у вищій школі спрямовується на здобуття студентами певної кваліфікації і передбачає сформованість у них певних знань, професійних умінь і навичок, необхідних для роботи за фахом [3, с. 249]. Істотною ознакою сформованості цих феноменів є високий рівень узагальненості та інтегративності, що орієнтує професійну освіту на перехід до принципово нового змісту: забезпечення розвивального характеру, який сприятиме професійній ідентифікації студента, його самореалізації і самоствердженню.

Проблемі професійного становлення та формування компетентності соціального працівника присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема В. Бочарової, А. Ляшенка, І. Миговича, Є. Холостової та інших. З погляду науковців професійна компетентність визначається не просто як сума знань, необхідних для надання професійної допомоги і послуг окремим особам, групам, а як певний рівень професіоналізму, невіддільний від сукупності особистісних якостей психологічних характеристик, які сприяють створенню індивідуального професійного стилю фахівця [2, с. 114–117].

Наукові дослідження, де розглядається сутність феномена професійної ідентифікації, проводили І. Грига [2], Л. Шнейдер [6] та ін. Відтак особливої значущості набуває розуміння поняття професійної ідентифікації фахівців. Тлумачення поняття «ідентичність» у поєднанні з професійною ознакою ґрунтується у професієзнавстві на діяльнісному підході до визначення відповідності людини, котра здобуває професію, певним, конкретними, лише цій професії властивим ідентифікаційним ознакам [4, с. 216].

Мета: аналіз різних підходів до професійної ідентифікації на засадах компетентнісного підходу для майбутніх соціальних працівників та соціальної роботи в цілому як виду діяльності.

Питання професійної ідентичності залишається актуальним для майбутніх соціальних працівників, адже проблеми, з якими звертаються клієнти соціальної роботи, є абсолютно різними і для їх вирішення соціальному працівникові необхідно грамотно та цілеспрямовано організовувати свою діяльність. Компетентний фахівець повинен продумати кожен варіант вирішення проблеми настільки точно, щоб мінімізувати будь-який негативний фактор, який би міг чинити вплив на її вирішення. Для того, щоб процедура вирішення запитів клієнта була максимально швидкою, фахівцю необхідно постійно самовдосконалюватись, підвищуючи свою професійну майстерність, виробити власний стиль роботи та щоб його професіоналізм не викликав сумніву в клієнтів, яким необхідна кваліфікована допомога.

Поряд з поняттям «професійна компетентність», який є базовим у становлення фахівця із соціальної роботи, має місце поняття «ідентифікація», які між собою тісно пов'язані та знаходяться у постійному взаємозв'язку.

Частим є той факт, коли соціальні працівники мають різні освітні «набори» (наприклад, одна людина може бути бакалавром психології і магістром соціальної роботи), займаються відмінними прикладними аспектами професії, оскільки соціальна робота є вельми широкою та різновимірною галуззю.

Нечітке уявлення про соціальну роботу часто спричиняє перебільшення студентами міри необхідної відданості соціального працівника клієнтам.

Багатьох людей до соціальної роботи привертають її ціннісні засади та можливість допомагати. Важливо адаптуватися в цій професії, знайти себе в ній [4, с. 217–218].

У своєму дослідженні до структури професійної компетентності майбутнього соціального працівника ми включили когнітивний, мотиваційний, особистісний та діяльнісний компоненти, відповідно, аналізуючи рівні їх значимості для майбутнього фахівця соціальної роботи. Проте, без правильно сформованої професійної ідентичності вони не зможуть бути гармонійно поєднані та використані майбутнім фахівцем. Адже основними компонентами, розробленої О. Тюптею та Г. Мазарською [5], соціально-психологічної структури професійної ідентичності є особистісні та фахові цінності, рефлексія, уявлення про професію, її прототипи, фахово-важливі якості.

Говорячи про студентський вік, варто зазначити, що основним видом діяльності студента є навчально-професійна. Тому професійна самосвідомість студента – це усвідомлення себе як студента навчально-професійної і майбутньої професійно-виробничої діяльності. Дослідниця Г. Гарбузова виділяє три основних етапи формування у студентів професійної ідентичності.

Перший (адаптаційний) етап (1 курс) – це період осмислення професійної ідентичності, коли на основі входження в нове соціальне і професійне середовище зовнішня студентська ідентичність переходить у внутрішню прийняту, усвідомлену, емоційно-забарвлену характеристику. Це нестабільний етап, пов'язаний з адаптацією до нової соціальної ролі студента. Сутність його полягає у становленні студентської ідентифікації (Я – студент) і неусвідомленому захопленні майбутньою професійною ідентичністю.

Другий (стабілізаційний) етап (2–3 курси) – це період, коли на основі усвідомлення вимог нової соціально-професійної ролі і власних здібностей та можливостей відбувається усвідомлення досягнень, які зроблені завдяки власним зусиллям.

У цей період конструктивні схеми саморозвитку знаходяться в достатньо стабільному стані, оскільки студент починає отримувати задоволення від

сприйняття себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності (Я – майбутній спеціаліст).

Третій (уточнювальний) етап (4–5 курси) – період, коли на основі усвідомлення спектра ролей, усвідомлених у ході професіоналізації, відбувається формування нових цілей і перспектив. Це другий нестабільний період, сутність якого полягає в переосмисленні й уточненні різноманітних варіантів професійно-творчого саморозвитку, працевлаштування і побудови професійної кар'єри (Я – моя професія і кар'єра) [1].

На момент завершення навчання компетентна професійна діяльність випускника передбачає: усвідомлений вибір знань, необхідних для вирішення професійних завдань; єдність професійних знань і цінностей; відображення цього синтезу у відповідній професійній діяльності.

Відповідно до виокремлених компонентів модель формування професійної компетентності передбачає три рівні навчання соціальних працівників: когнітивний рівень (повідомлення знань та їх раціональне обговорення); прагматичний рівень (тренування методів роботи, поведінковий тренінг, відпрацювання безпечного способу діяльності); емоційний рівень (самосвідомість, рефлексія особистого досвіду) [2].

Саме тому, в процесі набуття професійної ідентифікації у майбутніх соціальних працівників формуються необхідні компетенції, які спільно з іншими важливими компонентами складають професійний портрет випускника ВНЗ спеціальності «соціальна робота».

Отже, актуальним завданням сучасної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи є ідентифікація, як процес формування необхідних особистісних якостей та професійних компетенцій шляхом налагодження тіснішого взаємозв'язку навчання з майбутньою професійною діяльністю. Поряд із здобуттям знань у процесі навчання процес ідентифікації спрямований на виявлення придатності студента до соціальної роботи. При цьому визначальним чинником виступає система цінностей кандидата, яка врешті-

решт характеризує його професійну придатність і ефективність майбутньої практичної діяльності.

Особливу увагу необхідно звертати на відбір майбутніх студентів, що прагнуть стати фахівцями із соціальної роботи, на якість атестації їх знань в процесі навчання та по його звершенні. Проводити комплексні екзамени зі спеціальності та захист кваліфікаційних робіт доречніше таким чином, щоб можна було оцінити рівень та ступінь готовності студентів до майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбузова Г. Эмпирические критерии формирования профессиональной идентичности студентов / Г. Гарбузова // Управление общественными и экономическими системами. – 2007. – № 1. – С. 3–14.
2. Горішна Н. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н. Горішна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2009. – Вип. 16-17. – С. 114-117. – (Серія «Педагогіка. Соціальна робота»).
3. Грига І. Професійна ідентичність у соціальній роботі / І. Грига // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 3–4. – С. 4–14.
4. Мельничук І. Формування професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників в умовах тренінгу / І. Мельничук // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / відп. ред. Т. Сущенко. – Київ-Запоріжжя, 2008. – Вип. 48. – С. 214–221
5. Тюптя О., Мазарська Г. До питання про вимірювання професійної ідентичності (на прикладі професії «соціальний працівник») / Тюптя О., Мазарська Г. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Соціологія. Психологія. Педагогіка). – №24-25. -2006 р. – с.109-113.
6. Шнейдер Л. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг / Л. Шнейдер. – М. : МСПИ; Воронеж : МОДЕК, 2004. – 600 с.